

ТЕХНОЛОГІЇ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ В СТАРШІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ ЇЇ ПРОФІЛІЗАЦІЇ

Олена БАРАНОВСЬКА,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу дидактики, Інститут педагогіки НАПН України

У статті аналізуються технології інтегрованого навчання в старшій школі в умовах її профілізації. Визначаються дидактичні умови реалізації інтегративного підходу в єдності інваріантної та варіативної складових змісту освіти старшої школи: створення системи міждисциплінарних понять; добір змісту фундаментальних та суспільно-гуманітарних наук для формування предметного змісту старшої школи; визначення кола сучасних технологій реалізації профільного навчання.

Ключові слова: *старша школа; профільне навчання; міжпредметна інтеграція; міжпредметні зв'язки; технології навчання.*

TECHNOLOGIES OF INTEGRATED EDUCATION IN HIGH SCHOOL IN CONDITIONS IN TERMS OF PROFILING. *Olena BARANOVSKA, Ph.D., senior researcher, senior researcher, Department of didactics, Institute of pedagogy of NAPS of Ukraine.*

This article analyzes the technologies of integrated education in high school in terms of profiling. The foreign experience, as well as the achievements of Ukrainian didacts on the question of profiling the Ukrainian school, interdisciplinary integration, the problem of pedagogical technologies, are analyzed. We give basic definitions of key concepts: profile school, learning technologies, integration studies, intersubject communication.

Determined didactic conditions of realization integrative approach profile school in unity invariant and variable components: establishing a system of intersubject concepts; selection and content of basic social and human sciences to form the substantive content of high school; definition of modern technologies implementation of special education.

Keywords: *high school; specialized education; interdisciplinary integration; interdisciplinary communication; technology training.*

Постановка проблеми. Впровадження профільного навчання у старшій ланці загальноосвітньої школи є одним з етапів реформування освітньої галузі. Поряд з необхідністю реформування змісту навчання, виникає необхідність оптимізації навчально-виховного процесу у напрямі виникнення і вдосконалення педагогічних технологій різних рівнів і різної цільової спрямованості, зокрема технології інтегрованого навчання в старшій школі в умовах її профілізації. Проблема дослідження полягає у недостатній розробленості даної проблеми на етапі реформування української школи у напрямку впровадження профільного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У різних країнах впроваджуються свої види і форми профільного навчання. У більшості країн Європи (Англія, Голландія, Данія, Норвегія, Фінляндія, Франція, Швеція, Шотландія та ін.) учні мають визначитися з вибором напрямку з 7 класу: академічний (шлях до вищої освіти) чи професійний (прикладний). Організація профільної підготовки в країнах Європи варіюється від жорстко фіксованого переліку обов'язкових курсів (Німеччина, Франція) до широкого вибору курсів – 15–25 за семестр (Англія, США,

Шотландія та ін.). У США профільне навчання триває два-три роки наприкінці навчання і включає такі варіанти профілів: академічний, загальний і професійний. Варіативність здійснюється за рахунок розширення бази курсів за вибором.

У вітчизняній дидактиці (у тому числі радянського періоду) неодноразово розглядалися питання диференціації навчання. Робилися спроби запровадити елементи профільного навчання у практику загальноосвітніх шкіл. У 1966 році вводилися дві форми диференціації змісту навчання за інтересами учнів: факультативні заняття у 8–10 класах та школи (класи) з поглибленим вивченням окремих предметів. Після реформи 1984 року запроваджено 11-річний термін навчання та навчання з 6-річного віку. Для старшокласників (10–11 кл.) пропонувалися три напрями: 10–11-ті класи загальноосвітньої школи; середні професійно-технічні училища та середні спеціальні навчальні заклади профільного навчання. Частково проблема профорієнтації та професійного самовизначення учнів усе ж таки розв'язувалася: існували навчально-виробничі комбінати; проводились уроки трудового навчання і практика на виробництві влітку для старших класів; професійно-технічні навчальні заклади тощо. Але кардинально перебудувати навчальний процес для старшої школи у напрямі профілізації не вдалося. Проблема останнім часом загострилася і постала потреба у визначенні резервів підвищення ефективності навчального процесу на засадах компетентнісного та інтегрованого підходів і розкритті механізмів їх використання у професійній діяльності педагогів, впровадженні технологій інтегрованого навчання у практику української школи.

До основних завдань, виокремлених *Концепцією профільного навчання в старшій школі*, віднесено: сприяння життєвому і професійному самовизначенню учнів; забезпечення можливостей для конструювання кожним учнем власної освітньої траєкторії; цілеспрямована підготовка учнів до успішного продовження навчання на наступних рівнях освіти за обраним напрямом; створення умов для здобуття окремих професій для потреб ринку праці [5].

На сучасному етапі проблема використання нових технологій у навчально-виховному процесі старшої школи в умовах її профільності розглядається за різними аспектами. Зокрема, науковці відділу дидактики Інституту педагогіки НАПН України порушують проблеми навчання у контексті фундаменталізації, технологізації змісту освіти (Барановська О., Васьківська Г., Захарчук Н., Кизенко В., Косянчук С., Кравчук О., Трубачева С.).

У колективній монографії «Фундаменталізація змісту освіти у старшій школі в умовах профільного навчання» зазначається, що профільне навчання спрямоване на формування цілісності особистості за розвитку життєвої, світоглядної, наукової, культурної і професійної компетентностей учнів [9, с. 21–22].

Науковці з різних позицій розглядають проблему впровадження технологічного підходу в умовах профільного навчання. Наприклад, ми розглядаємо дидактичні підходи до впровадження інформаційних та інноваційних технологій в практику діяльності навчального закладу [1; 2]. Г. Васьківська акцентує на важливості метапредметного підходу до формування системи знань про людину. Автор досліджує потенційні можливості знань про людину для підготовки старшокласників до самостійного життя [3]. С. Косянчук, розглядаючи проблему формування ціннісно-смыслових орієнтацій учнів, зазначає, що технологічний підхід до процесу їх формування є ознакою сьогодення [6]. С. Трубачева, розглядаючи дидактичні засади реформування змісту шкільної освіти, вважає, що актуальним напрямом його реформування є проектні технології. Найперспективнішими видами проектної діяльності в рамках, з огляду на її потенційні психолого-педагогічні можливості, автор вважає колективні міжпредметні чи надпредметні проекти як інтегруючий чинник і чинник сучасної освіти. Це сприяє не тільки систематизації знання, але й наближенню їх до реальних потреб і творчої самореалізації учнів [8].

Відтак, можна зазначити, що профілізація української школи та впровадження різного типу технологій до змісту навчання відповідає сучасним тенденціям розвитку освіти та зумовлена попереднім досвідом роботи.

Вклад основного матеріалу. В освітній практиці технології прийнято розглядати на трьох рівнях: загальнопедагогічний рівень функціонування педагогічної технології (репрезентує цілісний освітній процес; тожона педагогічній системі); предметно-методичний рівень функціонування педагогічної технології (сукупність методів і засобів реалізації змісту навчання та виховання в межах одного предмета); локальний (модульний) рівень функціонування педагогічної технології (педагогічна технологія реалізується як технологія окремих частин навчально-виховного процесу).

Отже, *освітня технологія* – це методологія, представлена рівнями педагогічних теорій, концепцій, підходів; вона відображає загальну стратегію розвитку освіти, єдиного освітнього простору. *Педагогічна технологія* містить тактику реалізації освітніх технологій у навчально-виховному процесі за наявності певних умов (гарантування кінцевого результату і проектування майбутнього навчального процесу). *Технологія навчання* – тактичний спосіб освоєння конкретного навчального матеріалу в межах певного предмета та теми питання в межах обраної технології (зміст, форми, методи навчання тощо) [4, с. 67–68].

У науковій літературі педагогічні технології розглядаються як утворення, що відображають технологізацію навчального процесу; як сукупність методів і засобів освітнього процесу, спрямованих на досягнення запланованого результату; методологію, методики й засоби діагностики; моделі навчання; систему критеріїв вибору оптимальної моделі для реалізації.

лізації конкретних умов і завдань освітнього простору. С. Трубачева зазначає, що реформування освітньої системи в Україні, триваючи під впливом загальноцивілізаційних трансформацій, неможливе без освітніх технологій, заснованих на використанні можливостей сучасної комп'ютерної техніки, без урахування потреб людини в індивідуальному та особистісному розвитку [7].

Одними з провідних технологій для старшої ланки школи в умовах її профілізації є *технології інтегрованого навчання*.

У середніх загальноосвітніх закладах інтеграційні процеси відбуваються переважно на прикладному рівні, тобто об'єднання (синтез) певних навчальних предметів у самостійні педагогічні системи для забезпечення цілісності знань і вмінь учнів (переважно старшокласників), а також з метою профорієнтації та ознайомлення з сучасними технологіями. При цьому обов'язковим є психологічний супровід учнів і використання сучасних технологій навчання, що також забезпечують реалізацію курсів за вибором.

Ми вважаємо, що введення в старшій школі спеціальних курсів міжпредметного узагальнювального характеру і добір відповідних технологій їх реалізації сприятимуть ознайомленню учнів із новими галузями знань. Це орієнтуватиме учнів на майбутню професію в межах обраного профілю, розкриваючи практико-орієнтований аспект знань, що здобуваються у процесі навчання. Аналіз теоретичних напрацювань у галузі міжпредметної інтеграції та міжпредметних зв'язків дали змогу визначити *дидактичні умови реалізації інтегративного підходу в умовах профільного навчання за єдності інваріантної та варіативної складових*: створення системи міждисциплінарних понять; добір змісту фундаментальних та суспільно-гуманітарних наук для формування предметного змісту старшої школи; визначення кола сучасних технологій реалізації профільного навчання.

Створення системи міждисциплінарних понять – це, передусім, відповідність визначень понять у змісті споріднених предметів; розведення спільних наукових понять для різних предметів і термінів побутового використання; знищення розрізненості між окремими програмами споріднених навчальних предметів; можливість розглядання одного й того самого явища, предмета з різних точок зору.

Добір змісту фундаментальних і суспільно-гуманітарних наук для формування предметного змісту старшої школи має здійснюватися на основі переосмислення існуючої класифікації навчальних предметів. Тут інтеграція навчальних предметів дасть можливість учням оволодівати узагальненими, сукупними знаннями, які розширять потенціал свідомості задля повноцінного формування особистості.

Визначення кола сучасних технологій реалізації профільного навчання має базуватися на пріоритетності і придатності їх формування і розвитку технологічного мислення [1; 2].

Здійснення міжпредметної інтеграції в старшій школі в умовах профільного навчання передбачає: виявлення й окреслення зв'язків між предметами; створення системи завдань міжпредметної спрямованості; визначення технологічних шляхів реалізації міжпредметних зв'язків; створення програм, підручників, практичних посібників, дидактичних матеріалів як струнку систему; розроблення адекватних форм контролю і діагностики сформованості міжпредметних зв'язків в учнів; вихід на практичну користь для учня профільного навчання.

Висновки. На сучасному етапі впровадження технологій інтегрованого навчання в старшій (профільній) ланці школи є закономірно обумовленим. Перехід до профільного навчання має відбуватися поступово та забезпечувати надійну базу для старшокласника, яка дасть йому змогу визначитися з професійним вибором для самозабезпечення життєвого шляху та робити реальні кроки для досягнення поставленої мети. Таку базу можна створити лише змінивши підходи до змістового наповнення предметів інваріантної та варіативної складових, а також – використовуючи технології інтегрованого навчання.

Література

1. *Барановська, О. В.* Нестандартні уроки в профільній школі – досвід і перспективи // Впровадження інформаційних та інноваційних технологій в практику діяльності навчального закладу / О. В. Барановська. – К. : Освіта України, 2009. – С. 28–37.
2. *Барановська, О. В.* Міжпредметні зв'язки у підручнику для профільної школи: практична орієнтованість та технологізація / О. В. Барановська // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [ред. кол. ; голов. ред. – О. М. Топузов]. – К. : Пед. думка, 2016. – Вип. 16. – С. 17–26.
3. *Васьківська, Г. О.* Формування системи знань про людину в учнів старшої школи: теорія і практика : монограф. / Г. О. Васьківська. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – 512 с.
4. *Дичківська, І. М.* Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – С. 67–68.
5. Концепція профільного навчання в старшій школі: Затв. рішенням колегії М-ва освіти і науки України від 25.09.03 № 10/12-2 / АПН України. Ін-т педагогіки ; [уклад.: Л. Березівська, Н. Бібік, М. Бурда та ін.] // Інформ. зб. МОН України. – 2003. – № 24. – С. 3–15.
6. *Косянчук, С. В.* Технологический подход к процессу формирования ценностно-смысловых ориентаций старшеклассников [Technological approach to process of forming value-sense orientations in the high school students] / S. V. Kosianchuk // Univers Pedagogic. – 2014. – №1 (41). – С. 53–60.
7. *Трубачева, С. Е.* Дидактичні засади реформування змісту шкільної освіти / С. Е. Трубачева // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. праць Уманського держ. пед. ун-ту імені П. Тичини. – К. : Наук. світ, 2002. – Ч. 2. – С. 55–58.
8. *Трубачева, С. Е.* Проектні технології у реалізації діяльнісного аспекту процесу фундаменталізації змісту освіти старшокласників 2013. – С. 117–118.
9. Фундаменталізація змісту освіти у старшій школі: теорія і практика : кол. монографія / [авт. кол.: Г. О. Васьківська, В. І. Кизенко, О. В. Барановська, С. В. Косянчук, С. Е. Трубачева та ін.]; за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської. – К. : Пед. думка, 2015. – 288 с.